

STRATEGII NARATIVE ALE SUCCESULUI ÎN PROZA LUI IREN ROZDOBUDKO

Maria HOȘCIUC

Украинская проза конца XX-го – начала XXI-го века является частью очень разнообразной картины с точки зрения стилистических тенденций, развития художественных систем, которые сформировались как в постмодернизме, так и отдельно от этого течения. Художественная проза современной украинской писательницы Ирен Роздобудко представляется как плод «новой волны», которое независимо идеологически и отличается творческой свободой автора. Целью нашей статьи является определение повествовательных стратегий автора, которые являются его ключом к успеху, при помощи понятия доступности.

Ключевые слова: женская проза, доступность, лонгселер.

Proza ucraineană de la sfârșitul secolului al XX-lea – începutul secolului al XXI-lea face parte dintr-un tablou destul de divers al tendințelor stilistice, al dezvoltării sistemelor artistice individuale care s-au format atât în cadrul postmodernismului, cât și independent față de acest curent artistic. Creația unor scriitori, precum Oksana Zabujko, Iuri Andruhoviči, Serhii Jadan, Iurii Vînnîciuk și mulți alții se bazează pe diferite tradiții culturale, aparțin unor tendințe stilistice variate și, desigur, sunt marcate de influența postmodernismului. Proza artistică a scriitoarei ucrainene contemporane Iren Rozdobudko reprezintă creația „noului val”, este independentă din punct de vedere ideologic și se remarcă prin libertate creatoare a autoarei. Astăzi, textele ei sunt actuale, căci reflectă stilul epocii contemporane, îndeamnă la regândirea canoanelor și a regulilor de viață stabilite, sunt orientate spre păstrarea tradiției spirituale prin introspecție și contemplație. Scopul comunicării noastre este de a identifica cu ajutorul conceptului de accesibilitate strategiile narrative ale scriitoarei care reprezintă cheia succesului ei în rândul cititorilor.

Iren Rozdobudko este reprezentanta literaturii fashion din Ucraina, care între anii 2005-2011 a reușit să pună bazele unui „brand literar propriu”¹, foarte bine consolidat pe piața cărții. De la bun început, odată cu apariția primului roman polițist *Merți* (Cadavrele, 2001), proza scriitoarei devine populară pentru un

¹ Iaroslav Holoborodko, *Ukrajinska fashion-literatura. Teksty i cinnosti Iren Rozdobudko*// „Visnyk NAN Ukrainy”, 2010, nr. 1, pp. 44-50.

Romanoslavica LII nr.1

auditoriu foarte larg, diferit ca vârstă, datorită manierei de scris ușoare și abordării temelor actuale, de viață și de interes pentru fiecare cititor. Rozdobudko face parte din rândul acelor scriitori populari care au deja un cititor permanent. Acest lucru este demonstrat de un sondaj făcut în anul 2011 de revista „Fokus”, care spune că din douăzeci și cinci cei mai de succes scriitori ucraineni, Iren Rozdobudko se află pe locul al șaptelea. Numărul de exemplare, vândute anual de această autoare, este de 15.000¹. Această cifră vorbește, desigur, despre popularitatea creației lui Rozdobudko, iar termenul „popularitate” se identifică cu conceptul de „cerere”. Punctul de plecare în analiza noastră va fi percepția cititorului și conceptul de lizibilitate a textelor scriitoarei, ca principalul criteriu în evaluarea „noii” literaturi.

În sens larg, accesibilitatea (engl. *readability*) reprezintă o caracteristică a textului din punct de vedere al percepției lui generale de către om (perspectiva stilistică și poligrafică). În sens restrâns, lizibilitatea este un semn al valorii artistice a unei opere literare, capacitatea autorului de a-i trezi cititorului interesul, de a-i influența modelarea valorilor și gusturilor estetice. După cum afirmă criticul Sofia Filonenko, conceptul lizibilității se aplică la întregul domeniu al literaturii, atât al celei de masă, cât și al celei elitare. Cu toate acestea, termenul este cel mai adesea folosit pentru caracterizarea domeniului „beletristicii populare, care vizează un succes rapid și o faimă mare”². În mod particular, Ivan Andrusiak definește lizibilitatea ca fiind o caracteristică a „celeilalte proze” sau a „prozei psihologice existențiale”, iar printre obiectivele principale ale acesteia se numără: să răspundă la problemele actuale și la provocările timpului nostru și să-l îndemne pe cititor la reflecții serioase³.

Despre accesibilitatea literaturii ucrainene vorbesc și scriitorii Roman Kuharuk și Anatoli Dimarov în articolul *Despre accesibilitatea literaturii și nu numai*. Kuharuk împarte proza în „reflexivă” și „dinamică”, iar conceptul accesibilității îl raportează, în primul rând, la capacitatea autorului de a construi un dialog „viu”. Pentru Dimarov, cel mai important într-un text este factorul emoțional, adică capacitatea autorului de a „trece textul prin inimă” dar și modelarea abilă a intrigii la începutul romanului. Dimarov subliniază că „fiecare text cu adevărat lizibil are

¹ 25 samyh uspešnyh ukrainskih pisatelej. Rejting „Fokusa”, <http://focus.ua/culture/216871/> (accesat la data 22.09.2015).

² Sofia Filonenko, *Masova literatura v Ukrajinі: dyskurs/ hender/ žanr: monohrafija*, Donețk, Landon – XXI, 2011, p.72.

³ Ivan Andrusiak, „Inša proza” počynajet'sja z „Žertvoprynesennja”, <http://inlit.org.ua/node/83> (accesat la data 22.09.2015).

ascuns un cârlig cu momeală. Iar această momeală este înghițită instantaneu de cititor”¹.

Pentru ca textele Irenei Rozdobudko să nu-și piardă niciodată popularitatea și caracterul lizibil, un rol esențial îl joacă următoarele elemente:

1. Alegerea temei, care se află mereu în câmpul de interes al cititorilor și care face parte din așa-numita „categorie fără vârstă”. Proza scriitoarei se caracterizează prin abordarea unui spectru larg de teme general umane: dragoste și trădare (*Hudzek/ Nasture*), iubire și ură (*Eskort u smert’/ Escortă la moarte*, *Zivjali kvity vykydajut’/ Florile ofilite se aruncă*), alegerea de viață și cea morală (*Šosti dveri/ Ușa a șasea*, *Amulet Paskalja/ Amuleta lui Pascal*), iubire pentru Patrie (*Rankovyj prybyral’nyk/ Omul de serviciu de dimineață*, *Ja znaju, ščo ty znaieš, ščo ja znaju/ Eu știu că tu știi că eu știu*), valoarea și efemeritatea umană (*Perejty temrjavu/ Să treci de întuneric*, *Dvanacjat’, abo Vyhovannja žinky v umovah, ne prydatnyh do žyttja/ Douăsprezece*, sau educarea femeii în condiții de viață imposibile), trezirea întârziată a sufletului (*Dvi hvylyny pravdy/ Două clipe de adevăr*), relația reciprocă dintre trecut și viitor (*Jakby/ Dacă*) etc.

2. Diversitatea de gen a textelor scriitoarei, adresate unui public eclectic. Proza acesteia nu poate fi încadrată într-un gen literar sau altul, deoarece ea cuprinde: roman polițist, thriller psihologic, roman-viziune, melodramă și altele. Criticul ucrainean Iaroslav Holoborodko numește textele lui Iren Rozdobudko ca fiind *trendy*, pentru că acestea sunt orientate către „aproape toate valorile și toate gusturile”². Criticul observă, de asemenea, și importanța fanteziei și inventivității autoarei, care reprezintă conceptele de bază ale creației acesteia. Apelând de regulă la genurile literaturii de masă, scriitoarea încearcă să insereze în proza ei un conținut destul de serios și actual.

3. Caracteristica emoțională: sentimentele și emoțiile provocate de textele scriitoarei au ca scop reținerea atenției, stimularea interesului cititorului pentru desfășurarea acțiunii etc. Pe Iren Rozdobudko o interesează nu numai acțiunea romanului, ci și protagoniștii lui „Psihologismul accentuat al eroilor”³, prezentarea stării lor emoționale și psihologice, a gândurilor sau trăirilor determină crearea

¹ *Pro čytabel'nist' literatury i ne til'ky. Rozmova Anatolia Dimarova z Romanom Kuharukom// „Kurier Kryvbasu”, 2000, Nr. 125-126, pp. 3-9, p.4.*

² Holoborodko, *op.cit.*, p.45.

³ Nina Herasimenko, *Osoblyvosti tvorčoji manery I. Rozdobudiko// „Slovo i čas”, Nr. 11, pp.36-39, p.37.*

Romanoslavica LII nr.1

completă a imaginii unei lumi exterioare ca lumii intrapersonale. O asemenea construire a textului este motivată nu numai de logica genului, ci și de gândirea romantică a autoarei. Analizând proza scriitoarei, criticul Iaroslav Holoborodko observă că aceasta este în totalitate pătrunsă de percepția romantică a scriitoarei, căci aici „stilistica *emotio* domină fără nici o alternativă cultura *ratio*”¹. O altă cercetătoare ucraineană, Nina Herasîmenko, numește proza lui Iren Rozdobudko „lectură psihologică” și o scoate în afara oricăror limite de gen. În acest fel, psihologismul este o parte integrantă a idiostilului scriitoarei, datorită căruia aceasta însuflețește „eul” interior al cititorului, cultivă lumea valorilor lui morale.

4. Caracterul cinematorgrafic reprezintă una dintre caracteristicile dominante ale creației lui Iren Rozdobudko. Potrivit Hannei Uliura, textelor scriitoarei le sunt inerente astfel de tehnici cinematografice, precum aspectul de scenariu, montajul și aspectul vizual². Romanele autoarei au o structură complexă, pe mai multe planuri, cu un număr mare de personaje a căror viață este prezentată pe mai multe planuri temporale și spațiale. Este greu să-i clasifici pe eroii scriitoarei în personaje principale și secundare, deoarece fiecare dintre ele joacă un rol esențial în text. Elementele care o ajută pe scriitoare să-și construiască într-un mod original romanele polițiste, melodramele sau cele de aventură sunt lucrurile concrete și detaliile, imaginația dezvoltată, imaginile cadru, toate acestea contribuie la reproducerea schemei de acțiune a textului și produc un efect de cinema. Datorită acestor caracteristici esențiale a romanelor scriitoarei, acestea pot fi foarte ușor ecranizate³. Scriitoarea nu le oferă cititorilor o rezolvare unică și simplă a coliziunilor sale psihologice, ci dimpotrivă, încearcă să evidențieze și să justifice în mod obiectiv poziția fiecărei părți a conflictului. Iar uneori își lasă romanul neterminat din punctul de vedere al compoziției, încurajându-l astfel pe cititor să inventeze un final propriu (așa se întâmplă, de exemplu, în romanele *Hudzek*, *Dvi hvylyny pravdy*, *Amulet Paskalja*, *Rankovyj prybyral'nyk*). Această strategie auctorială servește drept indiciu la o posibilă continuare a cărții, ceea ce ne amintește de filmul serial în televiziune.

5. Un stil de narațiune „ușor”. În ciuda faptului că textele lui Iren Rozdobudko sunt bogate în acțiuni complicate de-a lungul narațiunii, au multe

¹ Holoborodko, *op.cit.*, p.45.

² Hanna Uliura, *Teatr: pomylkovist' aksiomy// Kyjivs'ka Rus'*, Kn. II: *Iljuzija*, Kiev, 2006, pp.144-149, p.148.

³ Filmul după romanul *Hudzek* poate fi vizionat la următorul link: <https://www.youtube.com/watch?v=oRXQbGNwjUk> (filmul este în limba rusă).

digresiuni lirice, asociații literare, aluzii, „modelele narative ale sciitoarei posedă o ușurință în prezentare, o desfășurarea a acțiunii calmă, o transparență a aluziilor și accentelor semantice”¹. Narațiunea este scrisă într-o limbă ucraineană contemporană, vie și clară. Descrierile sunt făcute într-un mod dinamic, care se realizează datorită abundenței evenimentelor, a iscusinței autoarei de a crea cât mai real scenele și imaginile centrale, precum și abilității acesteia de a menține intriga narațiunii. Acest lucru duce la imposibilitatea de a prevedea pasul următor al protagoniștilor și modul în care va continua textul.

6. Prezența în text a citatelor și aforismelor autoarei. Proza lui Iren Rozdobudko este pătrunsă de o puternică energie vitală care îl îndeamnă pe cititor să reflecteze asupra problemelor importante ale vieții. Depre viață: „Mâine înseamnă ziua de azi care încă n-a sosit” (*Hudzek*); „Viața nu are nici un gust, în forma sa pură este precum apa distilată. Noi singuri îi adăugăm sare, piper sau zahăr. Când viața prinde gust, inima doare mai tare” (*Hudzek*); „Viața e ca un săpun. La început e miroase bine, cu aromă de căpșuni, iar apoi, doar o bucățică amărâtă de așteptări, de șanse pierdute, de puteri, minte, rațiune, memorie” (*Dvanadcjat', abo Vyhovannja žinky v umovah, ne prydatnyh do žyttja*); „În această viață, fiecare își duce propria cruce. Cu cât mai multe greșeli face omul, cu atât crucea e mai grea” (*Hudzek*). Despre iubire: „Oamenii care nu iubesc, mai devreme sau mai târziu, se transformă în zombi, într-un nimic amorf, ei sunt nemulțumiți de viață, oricum ar fi aceasta” (*Zivjali kvity vykydajut'*); „... Iubirea este un dar. Se primește la naștere alături de celelalte simțuri, cum ar fi auzul sau văzul. Uneori acest dar se transformă într-o piatră grea, într-o cruce, într-o bulă de săpun. Dar nu ai cum să scapi de el: nu este opțiunea ta personală. Așa s-a întâmplat la naștere. Iar dacă un artist nebun sau un simplu nebun este capabil să-și taie mâna, să-și scoată un ochi sau să-și taie o ureche – o poate face cu ușurință, dar de acest dar poți scăpa numai dacă inima încetează să-ți mai bată” (*Dvanadcjat', abo Vyhovannja žinky v umovah, ne prydatnyh do žyttja*); „Oamenii comunică mai bine atunci când tac” (*Ostannij diamant miledi*); „Iubirea nu are explicații! Dar are consecințe și... continuare” (*Ja znaju, ščo ty znaieš, ščo ja znaiu*); „Iubirea este ultima și unica șansă pentru a supraviețui” (*Hudzek*). Despre libertate: „Omul are dreptul la o singură libertate – libertatea de a fi el însuși” (*Hudzek*); „... Cel mai bun mod de a reține pe cineva este de a-l lăsa liber!”

¹ Holoborodko, *op.cit.*, p.46.

Romanoslavica LII nr.1

(*Dvanadcat', abo Vyhovannja žinky v umovah, ne prydatnyh do žyttja*); „Libertatea înseamnă să-ți asumi cât mai mult, de zeci de ori mai mult, decât poți duce. Îți va fi greu, te vei sufoca, dar la un moment dat vei simți că nu mai ai nici o greutate: ți-a fost luată, ești liber – în cuvânt, în viață, în dragoste... Ai învățat să înțelegi mai multe decât ceilalți” (*Hudzek*). Despre creație: „Artistul trăiește mii de vieți pentru că vrea să învingă moartea. Iar creația, în general, este lupta cu frica de moarte” (*Ja znaju, ščo ty znaieš, ščo ja znaiu*).

Astfel, în proza lui Iren Rozdobudko sunt sintetizate organic orientările analitico-cognitive și estetic-creative, este corelată opoziția dintre individual/colectiv, masculin/feminin, personal/social. Fiecare text al scriitoarei este un fel de enciclopedie de subiecte complicate, trăiri profunde și povești interesante. Datorită compoziției romanelor sale, a subiectului, a problematicii actuale pentru toate timpurile, creația Irenei Rozdobudko își poate revendica titlul de *longseller*, căci se află în câmpul de interes al cititorului contemporan și este mereu căutată pe piața de carte.

Bibliografie:

Andrusiak, Ivan, „*Inša proza*” počynajet'sja z „*Žertvoprynesennja*”, <http://inlit.org.ua/node/83> (accesat la data 22.09.2015).

Filonenko, Sofia, *Masova literatura v Ukrajinii: dyskurs/ hender/ žanr: monohrafija*, Donețk, Landon – XXI, 2011

Herasymenko, Nina, *Osoblyvosti tvorčoji manery I. Rozdobudiko*// „Slovo i čas”, Nr. 11, pp.36-39

Holoborodko, Iaroslav, *Ukrajinska fashion-literatura. Teksty i cinnosti Iren Rozdobudiko*// „Visnyk NAN Ukrajinii”, 2010, Nr. 1, pp. 44-50

Pro čytabel'nist' literatury i ne til'ky. Rozmova Anatolia Dimarova z Romanom Kuharukom// „Kurier Kryvbasu”, 2000, Nr. 125-126, pp. 3-9

Uliura, Hanna, *Teatr: pomylkovist' aksiomy*// *Kyjivs'ka Rus'*, Kn. II: *Iljuzija*, Kiev, 2006, pp.144-149

25 samyh uspešnyh ukrainskih pisatelej. Rejting „Fokusa”, <http://focus.ua/culture/216871/> (accesat la data 22.09.2015)